

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Een hoogtenederzetting uit de ijzertijd op het plateau van Caestert, met inbegrip van de onderliggende mergelgroeven in Riemst (Kanne)

Archeologische site

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Een hoogtenederzetting uit de ijzertijd op het plateau van Caestert, met inbegrip van de onderliggende mergelgroeven, gemeente Riemst (Kanne), Castertweg en Silexweg zonder nummer – archeologische site

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/73066/104.1

Peter Van den Hove, met medewerking van Tim Vanderbeken

13/12/2016

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen.....	5
1.3.1.	Het plateau van Caestert op historische kaarten.....	5
1.3.2.	De mergelgroeven onder het plateau van Caestert	6
1.3.3.	Oud archeologisch onderzoek (1973-1975) op het plateau	7
1.3.4.	Waarderend archeologisch onderzoek in 2007/2008	9
1.3.5.	Waarderend archeologisch onderzoek in 2010/2011	9
1.3.6.	Conclusie	11
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	11
1.4.1.	De hoogtenederzetting.....	11
1.4.2.	De mergelgroeven.....	12
2.	Evaluerend gedeelte	12
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	12
2.1.1.	De hoogtenederzetting uit de ijzertijd	12
2.1.2.	De mergelgroeven.....	13
2.2.	Motivering van het type bescherming.....	13
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	13
2.4.	Juridische toestand.....	14
3.	Beheersvisie	14
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	14
3.1.1.	Voor de ijzertijd nederzetting.....	14
3.1.2.	Voor de mergelgroeven.....	15
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	15
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed.....	16
3.3.1.	Toelatingsplichten beschermde archeologische site.....	16
4.	Bronnen	16
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	17
5.1.	Omgevingsplan bij de bescherming	17
5.2.	Foto's, kaarten en figuren bij het inhoudelijk dossier	17

Beschermingsdossier: een hoogtenederzetting uit de ijzertijd op het plateau van Caestert met inbegrip van de onderliggende mergelgroeven, archeologische site

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1. Situering

Het plateau van Caestert is een onderdeel van de grensoverschrijdende Sint-Pietersberg en is gelegen in de gemeente Riemst, deelgemeente Kanne, op een hoge landtong tussen de Maas in het oosten en de Jeker (en het Albertkanaal) in het westen. Langs de oostzijde wordt het plateau begrensd door een ongeveer 60 meter hoge en zeer steile helling. In westelijke richting helt het terrein langzaam af in noordwestelijke richting. Het grootste, meest westelijke, gedeelte van het plateau ligt op grondgebied van Kanne. Kanne is gelegen aan de benedenloop van de Jeker, die enkele kilometers verder in de Maas uitmondt. Het oostelijk gedeelte van het plateau (ten oosten van de Luikerweg) ligt in Wallonië.

1.2. Historisch overzicht

De oudste aanwijzingen voor menselijke aanwezigheid op het plateau van Caestert dateren uit het Neolithicum (ca. 5600-2000 voor Chr.). Tijdens de uitwerking van oude opgravingsgegevens van Heli Roosens met betrekking tot de hoogteversterking (zie verder) is in de vondst dozen immers een aantal werktuigen van vuursteen gevonden die van neolithische origine zijn. Deze objecten zijn door Roosens tijdens zijn opgravingen van de versterking in 1973, 1974 en 1975 in zowel wallen als grachten aangetroffen. De aanwezigheid van neolithische artefacten in deze structuren wijst erop dat tijdens de aanleg van wallen en grachten in de ijzertijd en/of Romeinse tijd één of meer neolithische sites die zich op het plateau situeerden, zijn verstoord.

Het plateau van Caestert is evenwel archeologisch en historisch vooral bekend vanwege de aanwezigheid van een grote hoogteversterking uit de ijzertijd en het begin van de Romeinse periode (ca. 250-31 voor Chr.), waarvan verschillende indrukwekkende aarden wallen in het landschap zijn bewaard. In het verleden werd door een aantal onderzoekers gesuggereerd dat de site mogelijk geïdentificeerd kon worden met het door Julius Caesar in zijn *Commentarii De Bello Gallico* genoemde *Atuatuca*.

In de late middeleeuwen bevond er zich een kasteel en een hoeve op het plateau (nu grotendeels gelegen op grondgebied Wallonië).

In de ondergrond van het plateau van Caestert bevinden zich talrijke mergelgroeven die behoren tot de groeven van de Sint-Pietersberg, een groot kalkmassief op de grens van Nederland, Vlaanderen en Wallonië.

In 1936 verwierf het cementbedrijf *Cimenteries et Briqueteries réunies* (CBR) het plateau van Kanne-Caestert.

In 1973, 1974 en 1975 verrichtte de Nationale Dienst voor Opgravingen (NDO) o.l.v. Heli Roosens op het plateau van Caestert onderzoek. Het richtte zich voornamelijk op het gracht- en wal-systeem van de site. Het onderzoek werd erg summier en onvolledig gepubliceerd in *Archeologie* (1973 en 1975) en in *Archeologica Belgica* (1975 en 1976).

In 2007, 2009 en 2011 werd in opdracht van de Vlaamse overheid door RAAP Archeologisch Adviesbureau een waarderend en evaluerend archeologisch onderzoek uitgevoerd op de site. Dit onderzoek focuste zich enerzijds op de nooit gepubliceerde opgravingsinformatie van de NDO (het onderzoek van Heli Roosens). Anderzijds werd met een combinatie van boringen, geofysisch onderzoek en proefsleuven de afbakening van de site zo goed mogelijk in kaart gebracht. Dit terreinonderzoek bracht belangrijke nieuwe informatie aan het licht met betrekking tot de afbakening van de site. Op basis van de

Beschermingsdossier: een hoogtenederzetting uit de ijzertijd op het plateau van Caestert met inbegrip van de onderliggende mergelgroeven, archeologische site

onderzoekresultaten adviseerde het studiebureau RAAP een bescherming als archeologische site. Dit beschermingsdossier vloeit voort uit dat advies.

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen

Op het plateau van Caestert bevindt zich deels bovengronds én voornamelijk ondergronds een gracht- en walsysteem dat via archeologisch onderzoek kan gedateerd worden in de midden en late ijzertijd. Deze hoogtenederzetting werd in het verleden door een aantal auteurs geïdentificeerd met *Atuatuca*, een winterkamp van waaruit twee onderbevelhebbers van Julius Caesar, Quintus Titurius Sabinus en Lucius Aurunculeius Cotta, vertrokken om later in een gevecht verslagen te worden door de troepen van Ambiorix: "*Daarna deelde hij de troepen in drieën en bracht de tros van alle legioenen naar Atuatuca. Dat is de naam van een vesting, zowat in het midden van het gebied van de Eburonen, waar Tiberius en Aurunculeius gebleven waren om te overwinteren*" (Hunink 2003, 197). Deze stelling blijft evenwel een hypothese. Naast Caestert worden ondermeer ook Luik en Thuin vaak genoemd als de locatie voor *Atuatuca*.

De nederzetting op het plateau is ongeveer 35 hectare groot. Daarvan bevindt ongeveer 31 hectare zich op Vlaams grondgebied. De begrenzing van de site valt in het noorden ongeveer samen met de grens met Nederland, in het oosten en in het zuiden met de grens van het Waalse gewest en in het westen met de Silexweg. Deze afbakening komt voort uit de resultaten van het waarderend archeologisch onderzoek dat de opmaak van het beschermingsdossier vooraf ging (in 2007 en 2010/2011).

1.3.1. Het plateau van Caestert op historische kaarten

Op een aantal kaartversies van de Slag van Lafelt (1747) wordt het plateau van Caestert gebruikt door de Fransen voor de opstelling van artillerie. Wellicht werd toen ook een deel van de noordelijke wal (door Roosens verkeerdelijk aanzien als de noordelijke begrenzing van de ijzertijd nederzetting!), ingeschakeld als defensieve stelling (Thewissen & Royackers 2012).

Op de Ferrariskaart uit 1775 staat het plateau aangeduid als *Maas Bergh*. Een vierkantshoeve is duidelijk zichtbaar en direct ten oosten daarvan zijn de hoekgebouwen van kasteel Caestert aangeduid. De Luiker weg is ook duidelijk aangegeven. Het nummer ten zuiden van de hoeve duidt waarschijnlijk op de parochie waartoe het plateau behoorde aan. Direct ten westen, noorden en zuiden van de hoeve zijn boomgaarden aangegeven en ten zuidwesten bos. Verder is het plateau, behalve langs de steile oostrand, grotendeels onbebost. Nabij *Emale* (Eben-Emael) bevindt zich een gebouw (met een boomgaard) langs de Luikerweg.

De Tranchotkaart uit de periode 1803-1820 geeft een gedetailleerder beeld. Opvallend is weer dat de hoeve duidelijker is afgebeeld dan het kasteel. Wellicht duidt dit erop dat het kasteel in verval was. Ten noorden van hoeve en kasteel leidt een door bomen omzoomde laan naar een rond gebouw, mogelijk een toren. Het gebouw in het zuiden, waarschijnlijk een kleine vierkantshoeve, is aangeduid als *Ferme Colinet*. Het bos ten zuiden van de grote hoeve is verdwenen en nu in gebruik als weideland; ten noorden daarvan ligt akkerland en daar weer ten noorden van een beukenbos. Behalve de beboste rand ten oosten van de Luikerweg is het plateau grotendeels in gebruik als akkerland. Op de kaart zijn verschillend dolines duidelijk aangegeven (zie ook 1.3.2.).

Op een uittreksel uit het 'pre-primitief kadaster' van de gemeente Riemst uit 1808-1809 zijn de grootste dolines eveneens duidelijk aangegeven. Ook nu valt weer op dat er - ten opzichte van de huidige situatie - vrij weinig bos aanwezig was. Ten westen van de vierkantshoeve en ten zuiden van de (met bomen omzoomde) weg er naar toe lag een boomgaard. Gebouwen zijn op deze kaart niet afgebeeld.

Beschermingsdossier: een hoogtenederzetting uit de ijzertijd op het plateau van Caestert met inbegrip van de onderliggende mergelgroeven, archeologische site

1.3.2. De mergelgroeven onder het plateau van Caestert

Het inwendige van de mergelgroeven heeft, sinds de middeleeuwen vorm gekregen door de winning van mergelblokken en mergelpoeder (losse kalk) dat respectievelijk gebruikt werd voor de bouw van huizen, kerken en andere gebouwen en de bemesting van het land. Na de 18de eeuw nam de productie geleidelijk af en na de Tweede Wereldoorlog was het vrijwel volledig gedaan met deze vorm van mergelwinning.

De gangen zijn in verschillende fasen uitgediept waardoor deze op sommige plaatsen een hoogte van 12 meter bereiken. Max Wijnen ontwikkelde aan de hand van veldwerk in de groeve een graafrichtingenkaart die een eerste inzicht geeft in de wijze waarop de blokbrekers vanaf de dertiende tot achttiende eeuw mergelblokken en mergelpoeder hebben gewonnen en hoe de groeve steeds verder en steeds dieper is ontgonnen (Wijnen 2006, 17-21). In de eerste ontginningsfase waren de gangen niet hoger dan anderhalf tot twee meter. In die tijd moeten de verschillende plafondtekeningen met olielampjes zijn aangebracht. Een aantal van de tekeningen op de wanden bevinden zich tevens vrij hoog en moeten als zodanig ook uit de eerste ontginningsfase stammen. Tekeningen die zich lager op de wanden bevinden, moeten tijdens volgende ontginningsstadia zijn aangebracht of nog later, in perioden dat men in de groeven zijn toevlucht zocht (bijvoorbeeld tijdens oorlogen).

Hoewel het bestaan van de tekeningen al langere tijd bekend was, is er vele jaren nauwelijks aandacht aan besteed. In de periode 1949 - 1952 werd het eerste zeer summiere oudheidkundig onderzoek uitgevoerd in de onderaardse groeves. Een publicatie uit 1953 van De Wetenschappelijke Belgisch-Nederlandse Commissie voor de Bescherming van de Sint Pietersberg bevat een passage over het handschrift van Lambier le Pondeur. Sinds 1971 is er een systematische inventarisatie gemaakt van opschriften en inscripties. Een eerste uitgebreid oriënterend onderzoek vond plaats in de periode 2005 - 2007. In het kader van de masteropleiding Kunstgeschiedenis deden Femke Spielberg en Jacqueline Zilverschoon onder leiding van prof. dr. Jos Koldewij (Radboud Universiteit Nijmegen) onderzoek naar herkomst en betekenis van de tekeningen. De tekeningen zijn op grond van inhoud, vorm en radiokoolstof dateringen gedateerd in de veertiende, vijftiende en zestiende eeuw. Deze radiokoolstof dateringen zijn uitgevoerd in samenwerking met de Stichting Restauratie Atelier Limburg en het Leibniz-Labor für Alterbestimmung und Isotopenforschung van de Christian-Albrechts universiteit in Kiel (Duitsland).

Uit het onderzoek blijkt dat de tekeningen stuk voor stuk iconografisch interessant zijn en een unieke bron vormen voor zowel de religieuze als profane laatmiddeleeuwse belevingswereld. Het tekenwerk is vooral belangwekkend omdat het gesitueerd moet worden in de lagere maatschappelijke kringen, terwijl nagenoeg al het overgeleverde beeldmateriaal van de middeleeuwse elite stamt. Juist van deze groep zijn er ook weinig of geen geschreven bronnen overgeleverd.

In de groeve bevindt zich een vijftigtal intrigerende middeleeuwse tekeningen die verspreid door het gangenstelsel zijn aangebracht. Een aantal van deze is met houtskool en rood krijt op de wanden getekend. Andere zijn met roetende lampjes op de plafonds aangebracht. Daarnaast zijn er tekeningen gemaakt door middel van een graffito-techniek waarbij een afbeelding in de mergel of een laagje roet gekrast werd. De tekeningen tonen zowel christelijke als profane motieven. Kunsthistorische datering op basis van inhoudelijke en stilistische kenmerken, zoals vormgeving en klederdracht, heeft uitgewezen dat de tekeningen zijn aangebracht in de periode tussen de tweede helft van de veertiende eeuw en het eerste kwart van de zestiende eeuw. Deze bevindingen zijn bevestigd door radiokoolstof datering van monsters van houtskool en roet uit de groeve.

Een adequate bescherming op korte termijn is voor deze groep middeleeuwse tekeningen dringend gewenst omdat de groeve gemakkelijk te betreden is en talrijke bezoekers van

Beschermingsdossier: een hoogtenederzetting uit de ijzertijd op het plateau van Caestert met inbegrip van de onderliggende mergelgroeven, archeologische site

uiteenlopende aard de tekeningen onbewust dan wel moedwillig kunnen beschadigen of vernielen.

De tekeningen zijn absoluut uniek en vertellen, doordat ze *in situ* bewaard gebleven zijn, een bijzonder verhaal. De thematiek van de tekeningen is een getuigenis van de eens belangrijke, maar nu verdwenen voorstellingswereld van de middeleeuwse blokkbrekers en van een belangrijke fase in de geschiedenis van de regio, waar vele oorlogen werden uitgevochten en de bevolking de veiligheid van de mergelgroeven opzocht. De grote diversiteit aan technieken en onderwerpen onderstreept de kunst- en cultuurhistorische waarde van de site.

Een typisch verschijnsel dat samenhangt met de aanwezigheid van ondergrondse mergelgroeven is de aanwezigheid van dolines (of aardpijpen) bovenop het plateau (bijlage 5.2, figuur 10). Dolines zijn een geologisch verschijnsel waarbij door de centrifugerende werking van zuur grond- en regenwater een soort verticale orgelpijpen in het kalksteenmassief worden uitgelopen. In sommige gevallen kunnen deze dezelfde afmeting als een schacht hebben. Wanneer de vulling van een dergelijke doline in een onderliggende gang van de mergelgroeve stroomt ontstaat er aan de oppervlakte een kegel vormige verzakking doordat ook de deklagen mee naar beneden vloeien (SILVERTANT, 2015). Sommige dolines op het plateau van Caestert zijn vrij oud gezien ze op de Tranchotkaart en het pre-primitief kadaster van Riemst staan aangeduid. Op de huidige kadasterkaart hebben sommige dolines een eigen perceelsbegrenzing. De aanwezigheid van talrijke dolines op het plateau van Caestert wordt erg duidelijk als men naar een opname kijkt van het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (DHM).

Vermits in geen enkele wetgeving de diepte van het archeologisch bodemarchief is gereguleerd kan men bij de opstelling van een archeologisch beschermingsdossier voor de ijzertijd hoogtenederzetting, gelegen op het plateau van Caestert, niet anders dan ook de onderliggende mergelgroeven mee in overweging te nemen. De eigenaar van de bovengrond is ook de eigenaar van de mergelgroeves daaronder. De mergelgroeven die gelegen zijn onder de ijzertijd nederzetting (en vallen binnen de afbakening op perceelniveau van de hoger gelegen archeologische site) maken dus intrinsiek deel uit van de archeologische bescherming (zie ook bijlage 5.2, figuur 12). Om die reden zijn de mergelgroeven in het inhoudelijk dossier opgenomen. Op een plan in bijlage is de ligging van onderliggende mergelgroeven aangeduid in relatie tot de afbakening als archeologische site en de afbakening als beschermd landschap.

1.3.3. Oud archeologisch onderzoek (1973-1975) op het plateau

Heli Roosens, voormalig directeur van de Nationale Dienst voor Opgravingen, heeft in 1973, 1974 en 1975 opgravingen verricht in de wal- en grachtstructuren in het noorden en zuiden van de versterking. De resultaten van de opgravingen zijn kort en zeer algemeen gepubliceerd in de tijdschriften *Archaeologia Belgica* en *Archeologie* (zie ook bijlage 5.2, figuur 3)

In 1973 begon het archeologisch onderzoek langs de vlakke noordkant van de versterking om de begrenzing te bepalen (aan de andere kanten *leek* de begrenzing immers duidelijk: talud, wal en gracht in het noordwesten, westen en zuiden; steilrand in het oosten). In verscheidene sleuven werd een spitsgracht van ongeveer 10 m breed en 4 m diep gevonden. Tussen de gracht en (geëgaliseerde) wal bevond zich een circa 4 m breed terras met daarin een rij paalgaten. Tegen de wal werd een ongeveer 80 cm breed standspoor waargenomen, waarin kleine en grote maaskeien in een leempakking waren gebed. De wal zelf voor zover nog aanwezig, bestond voornamelijk uit kiezel en lagen leem.

In 1974 werd de zuidelijke ingang bij de Luikerweg in verscheidene sleuven onderzocht. In principe was sprake van eenzelfde wal- en grachtstructuur, maar door de aanwezigheid

Beschermingsdossier: een hoogtenederzetting uit de ijzertijd op het plateau van Caestert met inbegrip van de onderliggende mergelgroeven, archeologische site

van een toegang was het beeld iets ingewikkelder. In de wal (ca. 7.5 m breed) waren verschillende lagen te herkennen met van beneden naar boven: (1) een rood verbrande leem laag met houtskool en resten van dikke takken; (2) een laag van maaskeien en grind; (3) een leemlaag; (4) een grintlaag en (5) een leemlaag. Deze structuur en stratigrafie wijst op een *Type Ehrang* houten raamwerk, dat wil zeggen een *murus Gallicus* zonder ijzeren spijkers. Behalve wal en gracht werd ook de zuidelijke toegang onderzocht. Op het punt waar de wal in het westen naar het noorden afbuigt en waar de Luikerweg tussen twee hoge wallen wordt begrensd, werd direct ten westen van de Luikerweg de wal "vlak afgegraven". Daarbij kwamen 2 evenwijdig lopende palenrijen aan het licht. Zorgvuldig naast en soms haaks over elkaar gelegde verkoolde balkjes in de wal duiden weer op een houten raamwerk. Van buiten naar binnen was dus weer sprake van een (1) gracht; (2) terras met palissade(n) en (3) wal (type *Ehrang*). De aangetroffen palissade is waarschijnlijk een tweede uitbreiding (fase) van de versterking (zie verder).

Ten noorden van de wal werd een rij grote paalgaten (met 'dikke kern') aangetroffen die aan de westkant van de oude toegangsweg lagen, die hoger lag dan de huidige Luikerweg. Aan de oostkant van de oude weg werden geen paalgaten gevonden, vermoedelijk vanwege de aanleg van de Luikerweg. Een sleuf die circa 85 m ten westen van de zuidingang werd gegraven, maakte de natuurlijke geschiktheid van het plateau voor verdedigingsdoeleinden duidelijk; overal wordt de rand van een 'opgestuwd terras' gevolgd. Aan de voet van de steile helling in het westen was een gracht uitgegraven. Het verschil tussen het diepste punt van de gracht en het hoogst bewaarde deel van de wal bedroeg 7,40 m in de sleuf. De opgravingen uit 1974 leverden, met uitzondering van enkele prehistorische aardewerkscherven, geen noemenswaardige vondsten op.

Het onderzoek in 1975 concentreerde zich eveneens op de zuidelijke toegang tot de versterking. In de directe omgeving van de rij palen (ten westen van de oude toegangsweg) werd gezocht naar sporen van gebouwen. Behalve een laatste groot paalgat ten noorden van de reeds bekende rij kwamen er geen noemenswaardige sporen aan het licht. Wel werd een goede indruk verkregen van de aard van de toegangsweg. De weg was tussen lichte bermen aangelegd. Karrensporen geven een breedte van 1.40 m aan; het gaat dus om een zeer smalle doorgang. Over de zuidwesthoek van de wal ('omheining') werden twee sleuven getrokken. Hieruit bleek dat het hoogteverschil tussen het diepste punt van de gracht en de top van de nog bewaarde wal wel 9,50 m was. De wal bestaat weer uit verschillende lagen verbrand leem, houtskool en grind, hetgeen een houten raamwerk doet vermoeden. Aan de voorkant van de wal bevindt zich een palissade greppel. Zoals in de andere gevallen bevindt zich tussen gracht en wal weer een terras (ca. 2 m breed), maar dit keer werden hierin geen paalgaten waar genomen. Een dik leempakket dat over de helling is afgevoerd zou erop wijzen dat de wal werd opgehoogd en uitgebreid met dat materiaal. Sleuf 2, enkele meters ten oosten van de zojuist beschreven sleuf, vertoonde grotendeels hetzelfde beeld. Wel waren er 2 palissadegreppels aanwezig, hetgeen lijkt te duiden op een ophoging en uitbreiding van de wal. De aanwezigheid van een type *Ehrang* walopbouw (een *murus Gallicus* zonder ijzeren spijkers) werd aangetoond in de vorm van een tot 80 cm hoog bewaarde structuur bestaande uit kruislings over elkaar gelegde balken met tussenvullingen van grint of leem. De verbrande houten balken werden bemonsterd voor dendrochronologische datering. Tenslotte werd er in de afsluitende campagne van 1975 nog een sleuf door het westelijke deel van de versterking gegraven, op de plaats waar van oost naar west een brede afwateringsgeul over het plateau loopt. Dat moet steeds de zwakke plek van de versterking zijn geweest. Er werd voornamelijk erosief materiaal (colluvium) aangetroffen, maar aan de voet van het talud vond men twee, zich gedeeltelijk oversnijdende spitsgrachten.

Van de verkoolde balken die door Roosens werden opgegraven werden in totaal 8 monsters ingediend voor een dendrochronologische datering. Een eerste datering in 1975 gaf als kapdatum 57 vóór Chr. Een herdatering in 1980, op basis van nieuwe en betere callibratiecurves, gaf een datering van 31 vóór Chr.

Beschermingsdossier: een hoogtenederzetting uit de ijzertijd op het plateau van Caestert met inbegrip van de onderliggende mergelgroeven, archeologische site

1.3.4. Waarderend archeologisch onderzoek in 2007/2008

Dat de locatie archeologisch waardevol was, werd door het onderzoek in de jaren zeventig van vorige eeuw al aangetoond. Toch werd er, om het beschermingsvoorstel beter te kunnen onderbouwen en vooral om een duidelijke afbakening van de site vast te stellen, beslist de locatie verder te waardereren. In eerste instantie is het oude opgravingsarchief (plannen, foto's en vondsten) van Heli Roosens bestudeerd. Daaruit bleek dat er veel meer is opgegraven door Roosens dan zijn korte publicaties doen vermoeden. In totaal zijn er 30 sleuven gegraven (telkens twee meter breed, maar met een verschillende lengte). Alle sleuven werden op de rand van de nederzetting gegraven in het wal/gracht systeem.

In het beboste gedeelte van de site werden twee oude onderzoeksleuven (1974-2 en 1974-6) heropend en de profielwanden ervan opnieuw gedocumenteerd. Dit heropenen leverde interessante resultaten op. Er werden (deels) sterk verbrande resten van een wal aangetroffen, een houten palissade, verkoolde balken van een houten raamwerk dat onderdeel was van een zgn. *murus Gallicus*. In totaal konden er zes verschillende fasen onderscheiden worden. Het is waarschijnlijk dat de onderscheiden fasen verschillende herstellingen (verval en wederopbouw) voorstellen, maar het kan ook niet worden uitgesloten dat het gaat om of verschillende fasen in de bouw van een wal (zie ook bijlage 5.2, figuur 5)

Op twee houtskoolmonsters werd een radiokoolstofonderzoek uitgevoerd. Daaruit kan geconcludeerd worden dat zeker het zuidelijke deel van de versterking in de periode late ijzertijd en Gallo-Romeinse periode moet gedateerd worden (tussen ca. 250 en 40 v. Chr.).

Hoewel het waarderend onderzoek van 2007 de datering van de site niet scherper kon stellen kwam een belangrijke nieuwe onderzoeksvraag tot stand. Ten noorden van de hoogtenederzetting, zoals afgebakend door Roosens, bevindt zich op het plateau een groot en vlak stuk weiland. Wat was de functie van deze zone in relatie tot de hoogtenederzetting? Vanuit defensief oogpunt was het immers moeilijk te begrijpen dat dit deel van het plateau niet beschermd zou zijn geweest? Hoorde dit deel van het plateau bij de hoogteversterking? Was het een 'voorburcht'? Was het een verzamelplaats voor vee? Of had het een totaal andere functie? Deze nieuwe onderzoeksvraag diende bijkomend beantwoord te worden om een gedegen afbakening te kunnen maken van de te beschermen archeologische zone.

In 2008 werd onder impuls van de lokale intergemeentelijke archeologische dienst (toen ZOLAD, tegenwoordig IOED Oost) een geofysisch testonderzoek uitgevoerd op de site door middel van magnetometrie. De test moest uitwijzen of de techniek in staat was op de keiige ondergrond van Caestert sporen aan te tonen. De eerste resultaten waren veelbelovend en in samenwerking met het agentschap Onroerend Erfgoed werd besloten een tweede waarderingsonderzoek uit te voeren op het noordelijk gedeelte van het plateau van Caestert dat voornamelijk onder grasland ligt.

1.3.5. Waarderend archeologisch onderzoek in 2010/2011

Tijdens dit onderzoek werd het hele terrein, bos uitgezonderd, onderzocht door middel van magnetometrisch onderzoek (bijlage 5.2, figuur 9). Het voornaamste doel was de hypothese van de voorburcht/veekraal te toetsen en het vaststellen van een definitieve afbakening van het te beschermen gebied. Op basis van de erg positieve resultaten van het geofysisch onderzoek werden eerst manuele boringen uitgezet. Daarna werden er in totaal ook 4 nieuwe proefsleuven gegraven.

Een eerste proefsleuf (1973-2-2010) werd uitgezet ter hoogte van de veelbelovende meetresultaten van het geofysisch onderzoek uit 2008 (= de noordelijke begrenzing van de ijzertijd nederzetting), op de plaats van een oude opgravingsleuf van Roosens. De 'magnetische' verkleuringen op deze plaats hadden echter niets te maken met een

Beschermingsdossier: een hoogtenederzetting uit de ijzertijd op het plateau van Caestert met inbegrip van de onderliggende mergelgroeven, archeologische site

verbrande wal, wel met een (verdediging?) structuur bestaande uit twee rijen ijzeren palen (mogelijk verbonden door prikkeldraad), die wellicht dateren uit de Eerste of Tweede Wereldoorlog (bijlage 5.2, figuur 9, blauwe pijlen). De proefsleuf toonde verder ook aan dat deze recente structuur op een plaats was opgericht waar vroeger weldegelijk een gracht- en walstructuur aanwezig was. Maar deze gracht en wal hadden een volledig ander uitzicht dan die in het zuiden: geen murus gallicus, geen vondsten uit de ijzertijd of Romeinse tijd en een totaal andere stratigrafie. Dit zijn een aantal belangrijke argumenten om aan te nemen dat deze wal en gracht wellicht niet pre- of protohistorisch is maar recenter: middeleeuws of nieuwe tijd. Dit wordt bijgetreden door de resultaten van het pollenonderzoek op monsters uit deze sleuf én door het feit dat in de sleuven van Roosens op deze plaats blijkbaar ook aardewerk uit de nieuwe tijd werd aangetroffen.

De gracht/wal structuur die door Roosens opgetekend werd als de noordelijke begrenzing van de hoogtenederzetting blijkt dus veel recenter te zijn dan oorspronkelijk gedacht en hangt mogelijk samen met de verdediging van het middeleeuwse kasteel op het plateau of met nog recentere militaire activiteiten zoals de herhaalde belegeringen van Maastricht (1579, 1632, 1634, 1673, 1748) waarbij strategische posities werden ingenomen op het plateau.

Uit de resultaten van het magnetometrisch onderzoek kwam nog een tweede lineaire structuur (gracht?) naar voor dat aanzet vlakbij de westelijke ingang van de hoogtenederzetting en dat de parallel loopt met de helling van het terrein tussen hoogtelijnen 100 en 103 (net boven een kleine steilrand). Dit spoor werd op drie plaatsen met een proefsleuf gecontroleerd (sleuven 2010-1, 2010-2 en 2011-1) (bijlage 5.2, figuur 9, rode pijlen).

In sleuf 2010-1 werd een grachtstructuur aangetroffen. Een houtskoolmonster uit deze proefsleuf leverde een datering op in de late ijzertijd/begin Gallo-Romeinse periode.

In sleuf 2010-2 (bijlage 5.2, figuur 4) werd in een oude laag colluvium een rij van 4 palen, een greppeltje (direct ten zuiden van de palen) en een grote gracht opgetekend. Deze sporen zijn overduidelijk onderdeel van een defensief systeem. De palen maakten deel uit van een palissade en hebben verschillende afmetingen: een afwisseling van dikke (diameter 45 cm) en dunnere (diameter 20 cm) palen. Het greppeltje vóór de palissade was circa 60 cm breed en minimaal 60 cm diep. De functie ervan is onduidelijk: de breedte is te gering om een heus obstakel te vormen en water dat er zich in verzamelt, kan leiden tot verrotting van de nabij gelegen palen. Wellicht hebben we te maken met een uitbraaksleufje van oudere palen. Verbrande palen, zoals aangetroffen in het zuiden van de versterking, zijn echter niet aangetroffen. Ongeveer 6 m voor (ten zuiden van) de palissade is een grote gracht aangetroffen (8 m breed is en maximaal 2 m diep). Dit is de lineaire structuur die zich duidelijk aftekende tijdens het magnetometrische onderzoek en op basis van dit signaal over een lengte van 120 meter kan waargenomen worden. Een walstructuur werd op deze plaats niet aangetroffen, wat doet vermoeden dat de wal op deze plaats is geslecht. Radiokoolstof dateringen op materiaal uit het greppeltje en uit twee paalkuilen dateren het greppeltje in de midden tot late ijzertijd en de palen in de late ijzertijd/begin Gallo-Romeinse tijd.

In sleuf 2011-1 zijn (direct onder de bouwvoor) een grote gracht en, ten zuiden daarvan, een palenrij aangetroffen (bijlage 5.2, figuur 6 en 7). De gracht is 7 m breed en maximaal 1,80 m diep en heeft een komvormig profiel. In één van de vullingslagen van de gracht was veel verbrande leem en houtskool aanwezig. Het is dit verbrande materiaal dat heeft gezorgd voor het sterke signaal tijdens het magnetometrisch onderzoek. Ongeveer 6,5 m ten zuiden van de gracht is een noordoost-zuidwest ZW georiënteerde rij van vier paalgaten en een grote steen ontdekt. De afstand tussen de paalgaten bedroeg ongeveer 50 cm. In nagenoeg alle paalgaten werd een kern van rood verbrande leem met zwarte houtskoolresten gevonden. Het betreft dus de resten van verbrande palen. Van de grote

Beschermingsdossier: een hoogtenederzetting uit de ijzertijd op het plateau van Caestert met inbegrip van de onderliggende mergelgroeven, archeologische site

onregelmatige vierkante steen van lichtbruine kwartsiet mag verondersteld worden dat die deel uitmaakte van de palen rij (wellicht als een fundament voor een paal).

In drie sleuven werd dus een gracht uit de ijzertijd aangesneden die samenvalt met de structuur die tijdens het geofysisch onderzoek in beeld was gekomen. In twee van de drie sleuven werd bovendien ook een palissade aangetroffen. De ontdekking van dit gracht- en walsysteem (ver buiten de perimeter die door Roosens in de jaren '70 was afgebakend) is op zijn minst uitzonderlijk te noemen. De vondst impliceert dat de hoogtenederzetting veel groter is dan oorspronkelijk gedacht. De noordelijke gracht waarmee Roosens in de jaren '70 de site afbakende blijkt te dateren uit de middeleeuwen of de nieuwe tijd. De werkelijke gracht die de ijzertijd hoogtenederzetting in het noorden begrensd omsloot dus ook het gedeelte van het plateau dat op vandaag grasland is. Daarmee is vraagstelling, waarmee het waarderend archeologisch onderzoek in 2010 is ingezet, volledig beantwoord en kan de hoogtenederzetting met zekerheid afgebakend worden.

1.3.6. Conclusie

Dankzij het uitgevoerde evaluerend en waarderend archeologisch onderzoek in 2007/2008 en 2010/2011, in opdracht van het agentschap Onroerend Erfgoed, kon het oorspronkelijke archeologisch onderzoek van Heli Roosens (uit de jaren '70) in belangrijke mate bijgesteld worden. De hoogtenederzetting uit de ijzertijd op het plateau van Caestert blijkt veel groter te zijn dan aanvankelijk gedacht: niet 20 hectare groot maar ca. 35 hectare (bijlage 5.2, figuur 11). Op het plateau zijn zeer goed bewaarde restanten aanwezig van een gracht- en walstructuur en een palissade die de hoogtenederzetting afbakenden en dateren uit de midden en late ijzertijd én het begin van de Romeinse periode.

Er zijn in Vlaanderen slechts 4 andere versterkingen bekend die dateren uit de ijzertijd (de Kimmelberg, de Kesselberg, Kooigem en Asse/Borgstad) en er wordt niet verwacht dat er nog veel van dergelijke grote versterkingen in Vlaanderen gevonden zullen worden. De versterking in Caestert is dus niet uniek, maar wel zeer zeldzaam in Vlaanderen. Bovendien lijkt de site in Caestert als enige heel laat in de ijzertijd te dateren en in het begin van de Romeinse periode. De site springt in het oog met betrekking tot haar spectaculaire ligging, haar grootte (circa 35 ha) en het zeer goed bewaard gebleven wal/ talud/gracht-systeem. In Wallonië zijn meer (hoogte-) versterkingen bekend, maar daarvan is alleen Étalle (100 ha) groter dan Caestert.

De Vlaamse versterkingen uit de IJzertijd zijn archeologisch onderzocht, maar niet recent. Bovendien hebben de oude opgravingen zich vrijwel uitsluitend op de verdedigingssystemen gericht, dat wil zeggen op de buitenrand van de versterkingen. Over de bewaringstoestand van eventuele structuren binnenin de site in Caestert is niets bekend. Dit geldt ook voor de Waalse en de meeste Europese hoogte nederzettingen. Hierdoor is er voor de meeste van deze sites nog geen goed inzicht met betrekking tot hun functie(s) en betekenis. Modern onderzoek binnen de versterking op het plateau van Caestert kan daarom bijdragen aan kennisontwikkeling omtrent versterkingen uit de ijzertijd op zowel Belgisch als Europees niveau. Bijkomend is er ook de hypothese dat de versterking te identificeren valt als het door Julius Caesar in zijn Commentarii De Bello Gallico beschreven Atuatuca. De wetenschappelijke waarde van de site is dus erg hoog.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

1.4.1. De hoogtenederzetting

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens het verloop van de studieopdrachten en tijdens enkele plaatsbezoeken. De fysieke toestand is op die ogenblikken fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

Beschermingsdossier: een hoogtenederzetting uit de ijzertijd op het plateau van Caestert met inbegrip van de onderliggende mergelgroeven, archeologische site

De bodemopbouw op het plateau is intact en ligt deels onder grasland en is deels bebost. Vooral het zuidelijk deel van het plateau, ten zuiden van de Caestertweg die Kanne verbindt met de nog aanwezige vierkantshoeve, is dicht begroeid met loofbos (een klein gedeelte is grasland). Ten noorden van de Caestertweg ligt het gebied vooral onder grasland. Deze situatie mag als vrij stabiel beschouwd worden.

Door de tijd heen is het plateau van Kanne-Caestert uiteraard wel onderhevig geweest aan erosie, zowel van natuurlijke als van antropogene aard. Deze erosie deed zich logischerwijs enkel voor op de nog bewaarde wallen. Deze zijn tegenwoordig grotendeels bebost waardoor zij opnieuw behoorlijk stabiel zijn. Maar ook de paden die ontstaan zijn door veelvuldige betreding zorgen voor een zeker verval van het gracht- en walsysteem. In 2001 bracht Natuurpunt vzw. op vraag van de plaatselijke IOED al enkele versperringen aan waardoor (fiets)recreanten het gracht- en walsysteem niet meer kunnen beklimmen of afdalen.

Het plateau van Kanne-Caestert wordt voorts gekenmerkt door enkele tientallen dolines (voor een uitleg over dolines zie hogerop). Deze kraters worden regelmatig gemonitord door de gemeentelijke dienst verantwoordelijk voor het beheer van de kalksteengroeven en worden momenteel als stabiel beschreven.

1.4.2. De mergelgroeven

De ontginningswijze van groeve Caestert is dusdanig geweest dat de pilaren die zijn blijven staan voldoende groot zijn ten opzichte van de ontgraven gangen. Hiermee is voldoende fysieke stabiliteit van de plafonds gegarandeerd. Gelukkig kende de groeve in Caestert ook geen tweede leven als champignon kwekerij, waardoor er een betere bewaringstoestand is van de oorspronkelijke groeve. Ook is het klimaat in de groeve dusdanig constant dat er op korte noch middellange termijn gevreesd hoeft te worden voor het op natuurlijke wijze verdwijnen (door bijvoorbeeld corroderen of losraken) of vervagen van de aanwezige middeleeuwse tekeningen.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

2.1.1. De hoogtenederzetting uit de ijzertijd

Er zijn in Vlaanderen slechts 4 andere versterkingen bekend die dateren uit de ijzertijd (de Kimmelberg, de Kesselberg, Kooigem en Asse/Borgstad) en er wordt niet verwacht dat er nog veel van dergelijke grote versterkingen in Vlaanderen gevonden zullen worden. De versterking in Caestert is dus niet uniek, maar wel zeer zeldzaam in Vlaanderen. Bovendien lijkt de site in Caestert als enige heel laat in de ijzertijd te dateren en in het begin van de Romeinse periode. De site springt in het oog met betrekking tot haar spectaculaire ligging, haar grootte (ca. 35 ha) en het zeer fraai bewaard gebleven wal/ talud/gracht-systeem. In Wallonië zijn meer (hoogte-)versterkingen bekend, maar daarvan is alleen Étalle (100 ha) groter dan Caestert.

De Vlaamse versterkingen uit de IJzertijd zijn archeologisch onderzocht, maar niet recent. Bovendien hebben de opgravingen zich vrijwel uitsluitend op de verdedigingssystemen gericht, dat wil zeggen op de buitenrand van de versterkingen. Over de bewaringstoestand van eventuele structuren binnenin de site te Caestert is niets bekend.

Dit geldt ook voor de Waalse en de meeste Europese hoogte nederzettingen. Hierdoor is er voor de meeste van deze sites nog geen goed inzicht met betrekking tot hun functie(s) en betekenis. Modern onderzoek binnen de versterking op het plateau van Caestert kan daarom bijdragen aan kennisontwikkeling omtrent versterkingen uit de IJzertijd op zowel Belgisch als Europees niveau. Bijkomend is er ook de hypothese dat de versterking te

Beschermingsdossier: een hoogtenederzetting uit de ijzertijd op het plateau van Caestert met inbegrip van de onderliggende mergelgroeven, archeologische site

identificeren valt als het door Julius Caesar beschreven *Atuatuca*. De wetenschappelijke waarde van de site is dus erg hoog.

Grote delen van de versterking zijn visueel uitstekend herkenbaar: de wallen en ingang in het noordwesten, het hoge en indrukwekkende talud in het zuiden en zuidwesten en de wallen en ingang in het zuiden. De versterking ligt in een natuurgebied met een opvallende hoge ligging tussen de Maas en het Albertkanaal. Vanwege de hoge waarneembaarheid en de mooie ligging in het landschap is de belevingswaarde hoog. Omdat de versterking niet publiekelijk ontsloten is, roept het voor veel ongeïnformeerde bezoekers geen herinnering op aan het verleden. Anderzijds zijn veel mensen op de hoogte van het bestaan van de versterking en (vooral) van de mogelijke identificatie als *Atuatuca*. Dit laatste roept een zeer sterke herinnering aan het verleden op, met name aan de Kelten, de Romeinen en de wisselwerking tussen beiden (zoals de Gallische Oorlogen).

2.1.2. De mergelgroeven

De groeve Caestert is van archeologisch en wetenschappelijk belang op lokaal, bovenlokaal en internationaal niveau. De grote groep middeleeuwse tekeningen in deze groeve is uniek voor België en het grensgebied met Nederland en Duitsland. Ook in de rest van Europa zijn bovendien geen voorbeelden bekend van middeleeuwse tekeningen die *in situ* bewaard zijn op de wanden en plafonds van onderaardse groeves.

De groeve en de tekeningen vormen een interessant en complex studieobject (o.a. voor onderzoek naar ontginningstechnieken en methoden) dat interdisciplinaire aandacht vereist. Om het behoud van het cultuurhistorische materiaal te waarborgen en om nu en in de toekomst onderzoek naar de groeve en de tekeningen te kunnen doen is een bescherming als archeologische site noodzakelijk.

2.2. Motivering van het type bescherming

Het nog aanwezige archeologisch bodemarchief is de enige overgebleven bron van informatie om de oprichting en de organisatie van dergelijke hoogtenederzettingen uit de ijzertijd te kunnen begrijpen. De nederzetting op het plateau van Caestert heeft dan ook een belangrijke archeologische en wetenschappelijke waarde. De bescherming als archeologische site beoogt in de eerste plaats een behoud van het archeologisch erfgoed op de plaats waar het zich in de bodem bevindt (een behoud *in situ*). Wanneer dit *in situ* behoud niet (meer) mogelijk is moet er steeds voor gezorgd worden dat, via archeologisch onderzoek enerzijds én een volledige integrale uitwerking en publicatie anderzijds, dit archeologisch bodemarchief wordt veiliggesteld (zogenaamd behoud *ex situ*). De ondergrondse mergelgroeven maken deel uit van het archeologisch bodemarchief dat wordt beschermd als archeologische site.

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd.

De hoogtenederzetting uit de ijzertijd op het plateau van Caestert was omgeven door een gracht en wal systeem. In het zuiden en het westen is nog een deel van de gracht- en wal structuur bovengronds aanwezig. In het noorden en het noordwesten is de wal verdwenen maar is de grachtstructuur nog ondergronds aanwezig, zoals vastgesteld door middel van geofysisch onderzoek, boringen en proefsleuven. De afbakening van de archeologische zone is gemaakt op perceelsniveau en valt samen met het verloop van de ijzertijd gracht en wal.

Beschermingsdossier: een hoogtenederzetting uit de ijzertijd op het plateau van Caestert met inbegrip van de onderliggende mergelgroeven, archeologische site

Een deel van de site bevindt zich op grondgebied van het Waals gewest en mogelijk een (klein) deel op grondgebied Nederland. Uiteraard vallen deze delen buiten het onderwerp van dit beschermingsdossier.

De mergelgroeven die zich onder het plateau van Caestert bevinden, op grondgebied van Vlaanderen, vallen binnen de afbakening van de bescherming als archeologische site. Grotere delen bevinden zich op grondgebied van het Waals gewest en op grondgebied Nederland. Deze delen vallen buiten het onderwerp van deze bescherming.

2.4. Juridische toestand

Het beschermd onroerend goed is gelegen in een gebied met als ruimtelijke bestemming: deels natuurgebieden met wetenschappelijke waarde of natuurreservaten (0702) en deels gebieden voor gemeenschapsvoorzieningen en openbaar nut (0200).

Het plateau van Kanne-Caestert werd op 27 november 1978 als landschap beschermd (BS 27.04.1979).

Het plateau van Kanne-Caestert maakt deel uit van de ankerplaats 'Kanne met het Plateau van Caestert, de Tiendeberg en de Muizenberg', definitief vastgesteld sinds 20 november 2007.

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen zijn op maat geschreven van het onroerend goed dat is beschermd. Ze spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het beschermingsbesluit.

Voor deze bescherming gelden volgende beheersdoelstellingen:

3.1.1. Voor de ijzertijdnederzetting

Het beheer van de archeologische site streeft in de eerste plaats naar een behoud *in situ* van de aanwezige archeologische structuren, sporen en vondsten.

Erosie kan een nefaste invloed hebben op het aanwezige archeologisch archief. De huidige begroeiing (bos en grasland) wordt beschouwd als een adequate bescherming tegen erosie. Voor het plateau zelf zijn geen beheersmaatregelen vereist. Op de zuidelijke en zuidwestelijke wal zijn in der loop der jaren een aantal bomen flink uitgegroeid. Wanneer deze bomen omvallen zal dit grote schade toebrengen aan delen van het walsysteem. Het is dan ook noodzakelijk dat bomen die windvallig zijn en dreigen om te vallen geroid worden. Het ontstronken van bomen is niet toegestaan.

Beschermingsdossier: een hoogtenederzetting uit de ijzertijd op het plateau van Caestert met inbegrip van de onderliggende mergelgroeven, archeologische site

Er moet ook over gewaakt worden dat intensieve begrazing door vee, op de wal en grachtstructuur die onder weiland ligt, geen erosie veroorzaakt.

Het is belangrijk dat de plateauranden zelf niet meer betreden kunnen worden, anders bestaat het gevaar dat er op korte tijd opnieuw paden gevormd worden die weer aanzet geven tot erosie. De maatregelen die Natuurpunt vzw reeds installeerde moeten dus bestendig worden en een permanent karakter krijgen.

In het kader van de beheersmaatregelen is het belangrijk dat er voldoende (en op regelmatige tijdstippen) onderhoud van de begroeiing plaatsvindt, eventueel door een extensieve begrazing d.m.v. schapen. Ook een regelmatige controle van het domein zelf draagt bij tot een goede bewaring van het monument. Dit kan onder meer door een breed maatschappelijk draagvlak te creëren en eventueel omwonenden hierin te betrekken.

Tenslotte geldt in het algemeen dat alle werkzaamheden die de bodem verstoren vermeden dienen te worden, aangezien archeologische overblijfselen zich op een aantal locaties dicht onder het oppervlak kunnen bevinden. Wanneer een behoud *in situ* niet mogelijk is, dient een preventief archeologisch onderzoek uitgevoerd te worden, inclusief een volledige uitwerking en publicatie van de onderzoeksresultaten, om zo een *ex situ* behoud van de archeologische informatiewaarde te garanderen.

3.1.2. Voor de mergelgroeven

De uitgestrekte ondergrondse kalksteengroeves dienen gevrijwaard te blijven van verdere verstoring en aantasting en van gebruik en uitbating van activiteiten. Nieuwe activiteiten (zoals toeristische ontsluiting) dient steeds te worden getoetst aan de aanwezige erfgoedwaarde.

Tekeningen en inscripties op de wanden alsook de sporen van de ontginning en gebruik dienen bewaard te blijven voor de toekomst. De middeleeuwse tekeningen in de groeven worden door ongewenste en onwetende bezoekers bedreigd in hun voortbestaan. Weliswaar staan er bij de ingang van de groeve enkele borden die de toegang voor onbevoegden verbieden, maar die worden veelal genegeerd. Er is op de afgelegen toegangsplek ook weinig sociale controle mogelijk. Een groot deel van de toegangen tot het gangenstelsel is weliswaar afgesloten maar toch kan men, al of niet met goede bedoelingen, vrij gemakkelijk sommige afsluitingen omzeilen. Deze situatie brengt gevaren met zich mee want elk moment kunnen door kwaadwillende of nietsvermoedende bezoekers de bijzondere middeleeuwse tekeningen onherstelbaar beschadigd of vernield worden.

Bescherming van de tekeningen is slechts mogelijk wanneer de groeve als geheel beschermd wordt tegen ongewenste bezoekers. Dat impliceert dat de ingang tot de groeve moet worden afgeschermd middels een zeer stevige en degelijke poort. Daarnaast is regelmatig toezicht gewenst zodat een eventuele inbraak spoedig gesignaleerd wordt en schade aan slot of poort hersteld kan worden. Gecontroleerde toegang van de groeve dient mogelijk te blijven zodat de groeve en de tekeningen bereikbaar blijven voor wetenschappelijk onderzoek, restauratie en in de toekomst eventueel kleinschalige rondleidingen voor belangstellende bezoekers onder begeleiding van een deskundige gids. Het is wenselijk een beheersplan op te maken voor de groeve. Op die manier wordt voor een langere periode vastgelegd op welke manier de erfgoedwaarden van de groeves in stand worden gehouden. Omdat de huidige ingangen tot het groevestelsel zich op Waals grondgebied bevinden is het in het kader van beheer en handhaving interessant dat er ook op Vlaams grondgebied een toegang komt. Dit zou kunnen door een ingestorte toegang te heropenen of het creëren van een nieuwe toegang te onderzoeken. De wenselijkheid hiervan kan onderzocht worden in het kader van een beheersplan, evenals het afsluiten van verluchtingskokers en dolines. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Beschermingsdossier: een hoogtenederzetting uit de ijzertijd op het plateau van Caestert met inbegrip van de onderliggende mergelgroeven, archeologische site

De bescherming van de hoogtenederzetting uit de ijzertijd op het plateau van Caestert, met inbegrip van de onderliggende mergelgroeven, beoogt een behoud van het archeologisch bodemarchief *in situ*.

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden er van aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechter en gebruiker verplicht zijn het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen. Dat zijn deze:

- het goed als een goed huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.2. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een verkavelingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is vraagt de vergunningverlener (de gemeente of de Vlaamse overheid) advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende Onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

3.2.1. Duiding bij de toelatingsplichten beschermde archeologische site:

Onder diepploegen van akkerland wordt verstaan het dieper ploegen dan 30 centimeter.

4. BRONNEN

BLAAUW H. 2007: Lambier le Pondeur, een fascinerend handschrift in de Sint-Pietersberg, *SOK-Medelingen* 46, 3 - 32.

HUNINK V. 2003: Gaius Julius Caesar. Oorlog in Gallië, vertaald door en met een nawoord van Vincent Hunnik, Amsterdam, 148-201.

ROOSENS H. 1973: Kanne: oude vesting, *Archeologie* 2, 97.

Beschermingsdossier: een hoogtenederzetting uit de ijzertijd op het plateau van Caestert met inbegrip van de onderliggende mergelgroeven, archeologische site

ROOSENS H. 1975a: Oude versterking te Kanne-Caster, *Archaeologia Belgica* 177, 32-36.

ROOSENS H. 1975b: Kanne: oude versterking, *Archeologie* 2, 89.

ROOSENS H. 1976: De oude versterking te Caster, *Archaeologia Belgica* 186, 54-58.

ROYMANS N., CREEMERS G. & SCHEERS S. 2012: Late Iron Age gold hoards from the Low Countries and the Caesarian conquest of Northern Gaul, Amsterdam-Tongeren.

SILVERTANT J. 2015: Mijn Mergel. Geschiedenis van de onderaardse kalkteengroeven tot omtreeks het jaar 1600, Gulpen.

SPEELBERG F. & ZILVERSCHOON J. 2007: "Zotheid" in de Duisternis. Middeleeuwse tekeningen in de Sint-Pietersberg, *Stichting Nijmeegse Kunsthistorische Cahiers* 13, Nijmegen/Rotterdam.

SPEELBERG F. 2009: Een ondergrondse weg naar de Middeleeuwen. De Caestertgroeve in de Sint-Pietersberg, *Congresbundel studiedagen Historisch Interieur 8 en 9 mei 2008*, Gent.

THEWISSEN M. & ROYACKERS E. 2012: Email van René Thewissen en Erik Royackers gericht aan ZOLAD+, datum: dinsdag 24 januari 2012, met informatie over de rol van het plateau van Caestert tijdens de slag van Lafelt op basis van cartografische informatie.

VAN SCHAÏK D.C. (e.a.) 1983: De Sint Pietersberg met een aanvullend gedeelte 1938 – 1983, Thorn.

VERHOEVEN M. 2008: Een archeologische inventarisatie van het plateau van Caestert (Gemeente Riemst, provincie Limburg), *RAAP-RAPPORT 1769*, Weesp.

VERHOEVEN M. 2010: De ijzertijdversterking op het plateau van Caestert (Kanne-Riemst), In: VANDERBEKEN T. (ed.), 't Is maar de kwestie ze te vinden... Tentoonstellingsbundel. Van 300 000 jaar geleden tot WO II. *Archeologie in Zuid-Oost-Limburg*, 25-31.

VERHOEVEN M. 2011: Een aanvullende archeologische evaluatie en waardering van het plateau van Caestert (Riemst, provincie Limburg), *RAAP-RAPPORT 2162*, Weesp.

WIJNEN M. 2006: De graafrichtingen van de bovenste ontginningsfase van de Caestert groeve, *SOK-Mededelingen* 45, 17 – 21.

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan bij de bescherming

5.2. Foto's, kaarten en figuren bij het inhoudelijk dossier